

УДК 340.134:355/359 (477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.1.8>

КОДИФІКАЦІЯ ВІЙСЬКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ: СУЧАСНІ НАУКОВІ ПІДХОДИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Панько В.М.,

*ад'юнкта кафедри операційного права
навчально-наукового інституту воєнної історії, права та соціальних наук
Національного університету оборони України,
полковник юстиції
ORCID: 0009-0004-9547-7967
e-mail: vova_po@ukr.net*

Панько В.М. Кодифікація військового законодавства України: сучасні наукові підходи та шляхи розвитку.

У статті висвітлюються сучасні актуальні теоретико-правові, практико-методологічні концептуальні підходи провідних науковців до постановки і вирішення правових питань, пов'язаних із кодифікацією військового законодавства України. Проведено компаративісько-правовий аналіз міжнародного досвіду провідних зарубіжних країн-членів НАТО (Італійської Республіки, Французької Республіки, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Польської Республіки) щодо кодифікації військового законодавства. Висвітлено проблемні аспекти правового регулювання військового законодавства України, яке складається з більше 2150 нормативно-правових актів. Підкреслюється важливість перегляду понад 70 законів України. Автором проведено моделювання оптимального варіанту для визначення перспективної моделі, концептуальних засад змістовного наповнення перспективного кодифікаційного акту. Запропоновано авторську класифікацію сучасних підходів науковців на перспективну модель кодифікації військового законодавства України, а саме: 1) комплексний (універсальний) підхід; 2) інституційний (спеціальний) підхід. Автором запропоновано взяти за основу комплексний (універсальний) концептуальний підхід, який сформовано на основі сучасних наукових досліджень. Він враховує позитивний міжнародний досвід, передбачає проведення кодифікації військового законодавства шляхом розробки і прийняття проекту Військового кодексу України, до якого можливо включити норми більше 20 законів України. Висвітлено авторські ідеї, пропозиції щодо побудови перспективної концептуальної структури проекту Військового кодексу України, до складу якого запропоновано включити преамбулу і 12 книг, які складатимуться із глав, розділів, статей. У статті відзначено, що прийняття цього акту дозволить унормувати системні проблемні питання у законодавчому рівні, усунути протиріччя і дублювання правових норм, завершити остаточне формування військового законодавства як окремої галузі законодавства України.

Ключові слова: нормативно-правові акти, національна безпека, воєнна безпека, оборона, сфера оборони, законодавство у сфері оборони, сектор безпеки і оборони, воєнний стан, Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Національна гвардія України, військові формування, збройна агресія, військова служба.

Panko V.M. Codification of Ukrainian military legislation: contemporary scientific approaches and avenues for development.

The article highlights contemporary theoretical, legal, practical, and methodological conceptual approaches of leading scholars to the formulation and resolution of legal issues related to the codification of Ukraine's military legislation. A comparative legal analysis of the international experience of leading foreign NATO member states (the Italian Republic, the French Republic, the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the Republic of Poland) in codifying military legislation is conducted. The problematic aspects of the legal regulation of Ukraine's military legislation, which consists of more than 2,150 normative legal acts, are highlighted. The importance of revising more than 70 laws of Ukraine is emphasized. The author has modeled the optimal option for determining a promising model and the conceptual basis for the content of a promising codification act. The author proposes a classification of contemporary approaches by scholars to a promising model for codifying Ukraine's military legislation, namely: 1) a comprehensive (universal) approach; 2) an institutional (special) approach. The author proposes to take as a basis a comprehensive (universal) conceptual approach, which is based on modern scientific research. It takes into account positive international experience and provides for the codification of military legislation through the development and adoption of a

draft Military Code of Ukraine, which may include provisions from more than 20 Ukrainian laws. The article highlights the author's ideas and proposals for building a promising conceptual structure for the draft Military Code of Ukraine, which is proposed to include a preamble and 12 books consisting of chapters, sections, and articles. The article notes that the adoption of this act will allow for the normalization of systemic issues at the legislative level, the elimination of contradictions and duplication of legal norms, and the completion of the final formation of military legislation as a separate branch of Ukrainian law.

Key words: regulatory acts, national security, military security, defense, defense sector, defense legislation, security and defense sector, martial law, Ministry of Defense of Ukraine, Armed Forces of Ukraine, National Guard of Ukraine, military formations, armed aggression, military service.

Постановка проблеми: На цей час військове законодавство України складається з понад 70 законодавчих актів України, які залишаються не кодифікованими в окремому кодифікаційному акті (кодексі), хоча регулюють найбільш важливі, життєво-необхідні для існування держави правовідносини з питань забезпечення основної охоронної функції держави. Досвід відсічі широкомасштабної агресії РФ проти України і реалізація окремих норм військового законодавства України з питань організації внутрішнього порядку, забезпечення військ, специфіки виконання обов'язків у складі угруповань військ, правового механізму заохочення особового складу, накладення дисциплінарних стягнень переконливо засвідчили про недосконалість і неефективність певних правових норм, закріплених у правових актах (у першу чергу Статутах ЗСУ). Це потребує наукового аналізу і комплексного перегляду концептуальних підходів у побудові нової системи військового законодавства України. У зв'язку з цим залишається актуальним завдання Президента України у сфері обороноздатності в частині вжиття Кабінетом Міністрів України заходів та підготовки органами державної влади відповідних пропозицій стосовно кодифікації законодавства у сфері оборони (абзац третій підпункт "г" пункт 11 статті 1 Указу Президента України від 08.11.2019 № 837/2019 "Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави") [1].

Метою дослідження є: компаративістсько-правовий аналіз унікальних особливостей військових законодавств провідних зарубіжних країн-членів НАТО; дослідження сучасних поглядів науковців на перспективну модель проведення кодифікації військового законодавства України; висвітлення авторські ідеї щодо побудови перспективної структури проекту Військового кодексу України.

Стан опрацювання проблематики. Актуальні питання та проблематику військового законодавства досліджували І. Авдошин, Р. Алієв, А. Бейкун, А. Бережний, П. Богуцький, К. Ганкевич, Ю. Гаруст, О. Долгий, Р. Калюжний, А. Колодій, В. Коломієць, І. Коропатнік, О. Котляренко, І. Красота, О. Кривенко, М. Лошицький, Л. Медвідь, В. Пашинський, І. Піскун, М. Прохоренко, Н. Ренненкамф, Ю. Руснак, Д. Ступак, В. Тимошенко, Ю. Тимофєєв, В. Топольницький, П. Фівкін, Б. Шамрай, Л. Штейн, В. Шульгін та інші.

Виклад основного матеріалу. У правотворчій роботі Верховної Ради України варто відзначити загальну тенденцію щодо подальшого збільшення кількості прийнятих кодифікаційних актів, розширення спектру правового регулювання з урахуванням процесів інтеграції України у євроатлантичний правовий простір. Станом на 01.03.2026 в Україні діють 23 кодекси, предметом правового регулювання яких є широкий обсяг суспільних правовідносин у різних галузях законодавства. Законодавче визначення поняття "кодекс" наведено у статті 11 Закону "Про правотворчу діяльність", під яким законодавець розуміє, що це є закон, який створено шляхом систематизації норм права [2]. Він має містити загальні засади, на підставі яких комплексно врегульовано однорідну сферу суспільних відносин. При цьому, забезпечується стабільність правового регулювання.

Військове законодавство України за основними правовими інститутами в більшості випадків залишається не кодифікованим. До військового законодавства України можемо віднести понад 2150 нормативно-правових актів, серед яких понад 70 законів України. Існування значної кількості правових актів не свідчить про належний рівень досконалості і повноти правового врегулювання. Навпаки, це свідчить про його недосконалість. Мають місце непоодинокі випадки неузгодження правових норм, одночасного їх дублювання у декількох актах, включення до законодавчих актів норм, які мають бути врегульовані підзаконними актами; унормування актами Уряду правовідносин, які мають бути врегульовані на рівні законів [3, с. 46].

Термін "кодифікація" має латинське походження від слова *codification*, яке складається з двох слів: *codex* – збірник законів, *fatio* – роблю. Вперше термін "кодифікація" було введено в наукове використання І. Бентаному XIX ст. Варто погодитися з думкою Є. Гетьмана проте, що кодифікація є найбільш досконалою формою систематизації, що свідчить про високий рівень розвитку тієї чи іншої галузі права, із чітко визначеними предметом, методом, завданням та принципами регулювання в її межах. На його думку для проведення кодифікації необхідно накопичити значний норма-

тивний матеріал, опрацювати понятійний апарат певної галузі законодавства та правильно обрати форму систематизації певної галузі законодавства [4, с. 48].

Вагомий внесок у дослідженні актуальних питань військового законодавства було зроблено німецьким вченим Лоренцом фон Штейном у зібранні "Die Lehre vom Heerwesen, als Theil der Staatswissenschaft" (Штутгарт, 1872). На думку Штейна військовий закон є сукупністю тих правових відносин і тих наказів справедливості, які застосовуються до внутрішнього життя армії, тобто відносин між тими, хто підкоряється, і тими, хто командує. На думку автора, військовий закон насправді є юридичним вираженням характеру армії в її відносинах з особами, які до неї належать. Він так само відрізняється внутрішньо і зовні від усіх інших законів у державі, як сама армія відрізняється від будь-якої іншої частини населення [5, с. 146].

Термін "військове законодавство" вперше визначив Н. Ренненкампф у 1898 р. як форму військового права, яка розглядалась в загальному та спеціальному значенні. У спеціальному аспекті військове право містить у собі: "1) устрій військових сил, установ та порядок дій військових сил, 2) дисциплінарні правила про службові відносини осіб військового стану та про види стягнень за порушення військової дисципліни". В загальному розумінні – "особливе приватне та кримінальне право для осіб військового стану" [6, с. 123].

На думку М. Прохоренка під терміном "військове законодавство України" слід розуміти ієрархічну структуру, яка розмежовується на певні ланки нормативних приписів у сфері становлення, розвитку та діяльності Збройних Сил України [7, с. 54].

На нашу думку під терміном "військове законодавство України" слід розуміти структуровану, ієрархічно побудовану і збалансовану систему нормативно-правових актів, яка закріплена на законодавчому, підзаконному та індивідуально-розпорядчому рівнях і регулює питання: організації оборони держави; воєнної безпеки (як складової частини національної безпеки); правового статусу, повноваження (права, обов'язки) і всебічну організацію діяльності Президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, Головнокомандувача Збройних Сил України, Міністерства оборони України, Збройних Сил України (далі – ЗСУ), Державної спеціальної служби транспорту, інших військових формувань (Національної гвардії України), оборонно-промислового комплексу (суб'єктів господарювання, їх об'єднань), інших складових сил безпеки і оборони, у складі яких виконують або залучені до виконання завдань військовослужбовці по забезпеченню належного рівня обороноздатності, захисту суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості держави; правового статусу військовослужбовців (прав, обов'язків); порядку всебічного забезпечення військовослужбовців, реалізації ними повноважень; порядку проходження військовослужбовцями військової служби (її початок, проходження, закінчення); правового статусу військового майна; юридичного механізму притягнення військовослужбовців до юридичної відповідальності (дисциплінарної, матеріальної (цивільної), адміністративної, кримінальної), за вчинення правопорушень, пов'язаних з виконанням ними функціональних обов'язків; правового статусу Військового омбудсмена, а також інших військових правовідносин, які пов'язані з виконанням військовослужбовцями покладених на них функцій і завдань.

Вважаємо, що військове законодавство України складається з сукупності нормативно-правових актів, які можемо класифікувати на такі види:

I.) за юридичною силою: а) законодавчі акти: окремі норми Конституції України; закони України; міжнародно-правові акти, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (договір, угода, конвенція, пакт, протокол); постанови Верховної Ради України; б) підзаконні нормативно-правові (акти Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти Міноборони, інших органів державної влади, які пройшли державну реєстрацію у Мінюсті); в) індивідуально-розпорядчі акти (розпорядження, накази, директиви, Президента України); II.) за територіальною юрисдикцією: загальнодержавні акти (закони); регіональні (розпорядження); локальні (накази); III.) за змістом: загальні – загального характеру, які стосуються усіх громадян України (Конституція України, закони України); спеціальні акти – регулюють окремо визначену категорію осіб (наприклад, військовослужбовців, іноземних громадян, осіб без громадянства); IV.) за суб'єктами правотворчої діяльності – нормативно-правові акти військового законодавства України, прийняті (видані): Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України, міністерствами (Міністерством оборони України, Міністерством внутрішніх справ України), іншими центральними органами виконавчої влади, органами державної влади (Адміністрацією Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, Управлінням державної охорони України, Службою безпеки України, Службою зовнішньої розвідки), органами військового управління (Генеральним штабом Збройних Сил України, командуваннями видів Збройних Сил України, іншими органами військового управління), уповноваженими на видання актів військового законодавства на підзаконному рівні.

Отже, військове законодавство України є невід'ємною, складовою частиною національного законодавства України, яке за важливістю предмета регулювання займає фундаментальне місце з питань забезпечення обороноздатності держави у загальній системі законодавства України, взаємодіючи з іншими галузями законодавства і доповнюючи їх.

Термін "кодифікація військового законодавства України" вперше визначено 27.02.2025 р. у авторській статті: "Кодифікація військового законодавства України та Італійської Республіки: компаративістсько-правовий аналіз" [8, с. 98].

Досить цікавим і корисним для України є досвід провідних європейських країн – Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Республіки Франція, Республіки Польща, Італійської Республіки, інших країн-членів НАТО, які успішно здійснили кодифікацію військового законодавства.

Військове законодавство Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії містить кодифікаційні акти, серед яких: 1) Закон про Збройні Сили від 2006 р. (Armed Forces Act 2006), [9], який на законодавчому рівні визначив питання мобілізації, порядок набору і звільнення з військової служби, , запровадив спеціальні процедури для іноземців; 2) Правила Королеви від 1975 р. (Queen's Regulations, JSP 830, 831) – на підзаконному рівні [10].

До кодифікаційних актів військового законодавства Французької Республіки можемо віднести: 1) Кодекс військової юстиції (Code de justice militaire), який регулює питання організації роботи військових судів, правила судочинства, систему військових злочинів, покарань [11]; 2) Кодекс оборони [12], який визначає основи законодавства про оборону, правові режими оборони, повноваження Міністерства оборони, підпорядкованих структур, порядок проходження військової служби. Він складається з 5 частин (включають книги, розділи, статті) та має таку загальну структуру: 1) частина I "Загальні принципи захисту" (включає 6 книг): книга I "Напрямок оборони"; книга II "Територіально-оперативна організація оборони"; книга III "Впровадження невійськової оборони" (включає 3 розділи); книга IV "Здійснення військової оборони" (4 розділи); 5. книга V "Дії держави на морі"; 6. книга VI "Положення, що стосуються заморських територій"; 2) частина 2 "Режими правового захисту" (включає 4 книги): 1. книга I "Режими виняткового застосування"; 2. книга II "Реквізиції"; 3. книга III "Правові режими захисту постійного застосування"; 4. книга IV "Положення, що стосуються заморських територій"; 3) частина 3 "Міністерство оборони та підпорядковані йому організації" (включає 5 книг): 1. книга I "Центральне управління"; 2. книга II "Збройні сили"; 3. книга III "Дорадчі органи"; 4. книга IV "Громадські установи"; 5. книга V "Положення, що стосуються заморських територій"; 4) частина 4 "Військовослужбовець" (включає 3 книги): 1. книга I "Загальний стан військ"; 2. Книга II "Військовий резерв"; 3. книга III "Положення, що стосуються заморських територій"; 5) частина 5 "Адміністративні та фінансові положення" (включає 3 книги): 1. книга I "Державні положення"; 2. книга II "Фінансові та бухгалтерські положення"; 3. книга III "Положення, що стосуються заморських територій" [12].

Кодифікація військового законодавства Республіки Польщі тривала понад 20 років (з 1999 р. по 2022 р.) і завершилась прийняттям 11.03.2022 Сеймом Закону Польщі "Про захист Вітчизни" [13]. У зв'язку з прийняттям цього акту, який набрав чинності 23.04.2022: визнано такими, що втратили чинність 14 законів Республіки Польща, який приймалися у період з 21.04.1966 по 09.10.2009; внесено зміни до 79 законів, які були прийняті у період з 23.06.1973 по 02.12.2021. Структурно Закон Республіки Польщі про захист Вітчизни від 11.03.2022 складається з 26 розділів, до яких включено 824 статей [14, с. 49].

Проведена у Республіці Польщі кодифікація військового законодавства за кількістю включених правових норм (824 статей), за змістовним наповненням, є значно меншою від комплексної кодифікації військового законодавства у Італійській Республіці, яку було проведено шляхом прийняття Військового кодексу Італійської Республіки від 15.03.2010 (Codice dell'ordinamento militare) [15]. Цей Кодекс складається з 9 книг, до яких включено 2272 статей. Кожна книга кодифікованого акту складається з таких структурних елементів як: розділи (titolo), глави (capo), секції (sezione), окремі секції мають частини (parte), статті (articoli). Кожна стаття складається з параграфів (comma), абзаців (lettere). Прийняття Військового кодексу Італійської Республіки дозволило: здійснити перегляд актів військового законодавства Італії, прийнятих впродовж 125 років (з 1885 р. по 2010 р.); визнати такими, що втратили чинність 1085 законодавчих актів військового законодавства Італії; допустити пряме скасування 394 підзаконних актів; вирішити значну кількість проблемних питань; законодавчо визначити механізм комплексного реформування італійських збройних сил на наступні 20 роки (з жовтня 2010 по грудень 2030) [8, с. 98].

Отже, позитивний зарубіжний досвід проведення кодифікації військового законодавства (Італійської Республіки, Французької Республіки, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Польської Республіки) може бути врахований під час кодифікації військового законодавства України.

На сьогодні серед науковців, практиків відсутні єдине узгоджене концептуальне бачення шляхів подальшого розвитку кодифікації військового законодавства України. Існує декілька концептуальних поглядів на визначення перспективної моделі кодифікації військового законодавства України. Це пов'язано з відсутністю сформованого праворозуміння самого предмету правового врегулювання, не чітке визначення обсягу правовідносин, які потребують кодифікації, не сформованість кінцевої мети і моделі у побудові кодифікованого акту.

Вважаємо запропонувати таку класифікацію сучасних підходів (поглядів) науковців на перспективну модель проведення кодифікації військового законодавства України (*на законодавчому рівні*):

комплексний (універсальний) підхід: передбачає проведення кодифікації військового законодавства України за більшістю правовими інститутами військового законодавства, які за предметом правового регулювання складають основну такої галузі законодавства як військове законодавство. Комплексний підхід до кодифікації військового законодавства України в частині розробки єдиного, уніфікованого кодифікованого акту військового законодавства України – Військового кодексу України було обґрунтовано у 2016 р. колективом науковців Національного університету оборони України (М. Прохоренком, Ю. Тимофєєвим, А. Бейкуном, А. Колодієм, Р. Калюжним, В. Пашинським, В. Тимошенком, А. Бережним, І. Авдошиним, Л. Медвідь, О. Кривенком, І. Піскуном) в рамках науково-дослідної роботи на тему: "Систематизація військового законодавства України" (№ 0217U006596) [16]. Згаданими науковцями запропоновано варіант структурної моделі проекту Військового кодексу України, яка включатиме: преамбулу і 12 розділів. Цей комплексний (універсальний) підхід до кодифікації військового законодавства України залишився без реалізації з огляду на низку об'єктивних і суб'єктивних причин.

2) інституційний підхід (спеціальний), який розглядає необхідність проведення систематизації правових норм шляхом кодифікації військового законодавства України за окремими правовими інститутами. Наприклад, за правовим інститутом оборони держави, воєнної безпеки або за правовим інститутом військової служби тощо. Використання такого підходу має як позитивні, так і негативні аспекти: I) має вузько-спрямований (інституційний) характер, який обмежується визначенням предметом правового регулювання у межах регулювання одного або декількох правових інститутів; II) вимагає обов'язкової узгодженості, збалансованості з іншими, пов'язаними з ним правовими інститутами або використанням його у межах певної організаційно-правової системи норм, охоплених певною галуззю законодавства; III) не вирішує увесь комплекс завдань, пов'язаних із необхідністю систематизації, удосконалення механізму правового регулювання, комплексного "реформування" правових норм в ході проведення правотворчої діяльності суб'єкта нормотворення шляхом кодифікації військового законодавства.

Інституційний підхід до проведення кодифікації військового законодавства за окремими правовими інститутами присутній у наукових дослідженнях: 1) В. Горовенка, В. Тютюнника – за правовими інститутом оборони в частині розробки проекту Кодексу оборони України (*у широкому розумінні*) [17, с. 18]; 2) Ю. Руснака – за правовими інститутом оборони в частині розробки проекту Кодексу оборони України (*у вузькому розумінні*) [18, с. 62]; 3) колективу науковців Науково-методичного центру кадрової політики Міністерства оборони України – за правовими інститутом військової служби в частині розробки пропозицій до проекту Кодексу України про військову службу (з урахуванням досвіду кодифікації держав – членів НАТО) у межах науково-дослідної роботи (№ 0125U000381) [19]; 4) В. Книша – за правовими інститутом захисту Вітчизни та військової служби в частині прийняття Кодексу України про захист Вітчизни та військову службу або Основ законодавства України про захист Вітчизни та військову службу чи Закону України "Про захист Вітчизни та військову службу" [20, с. 21].

На нашу думку, оптимальним варіантом для проведення кодифікації військового законодавства України (на законодавчому рівні) є застосування комплексного (універсального) підходу в частині підготовки і прийняття єдиного, об'єднаного, уніфікованого, взаємоузгодженого за більшістю правовими інститутами кодифікованого акту – Військового кодексу України, який включатиме норми більше 20 законів України, які складають основу військового законодавства України, і за змістовним наповненням матиме загальний, універсальний, взаємопов'язаний предмет правового регулювання (із врахуванням досвіду Італійської Республіки).

Військовий кодекс України може бути основним законодавчим актом України, що визначає основні засади державної політики у сфері воєнної безпеки, (складової національної безпеки) і оборони, та регулює правовідносини сил оборони, визначає правовий режим військового майна, правовий статус військовослужбовців (права, обов'язки), правові засади притягнення їх до юридичної відповідальності та ін. Він має об'єднати у своєму складі більшість правових інститутів військового законодавства, серед яких: правовий інститут оборони держави, воєнної безпеки; правовий інсти-

тут сил оборони (повноваження, основні функції, завдання), органів військового управління (військових частин), оборонно-промислового комплексу; правовий механізм залучення волонтерських організацій; правовий інститут військового майна; правовий інститут правового режиму воєнного стану (початку, закінчення); правовий інститут військової служби (її початок, проходження, закінчення); правовий інститут правового статусу військовослужбовця (прав, обов'язків, відповідальності); правовий інститут забезпечення військовослужбовців за видами забезпечення (речового, грошового, продовольчого, медичного, житлового, пенсійного та ін.); правовий інститут військової юстиції (військової поліції, військової прокуратури, військових судів); правовий інститут Військового омбудсмену; правовий інститут міжнародної миротворчої діяльності, міжнародного військового та військово-технічного співробітництва, а також інших правових інститутів, які охоплюються військовим законодавством як галуззю законодавства.

До проекту Військового кодексу України пропонується включити преамбулу і 12 книг, до складу яких структурно входитимуть глави, розділи та статті. За результатами досліджень пропонується така концептуальна структура проекту Військового кодексу України, яка міститиме:

Преамбулу;

I) Книга перша "Загальна частина" включатиме 10 розділів: 1) розділ I "Загальні положення"; 2) розділ II "Президент України – Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України"; 3) розділ III "Рада національної безпеки і оборони України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України", який включатиме 3 глави: глава 1 "Повноваження Ради національної безпеки і оборони України"; глава 2 "Повноваження Верховної Ради України"; глава 3 "Повноваження Кабінету Міністрів України"; 4) розділ IV "Сектор оборони та безпеки України", який включатиме 2 глави: глава 1 "Сектор оборони України"; глава 2 "Сектор безпеки України"; 5) розділ V "Управління сектором оборони та безпеки України", який включатиме 2 глави: глава 1 "Віце-прем'єр-міністр з питань розвитку стратегічних галузей промисловості – Міністр оборони України"; глава 2 "Система Міністерства оборони України"; 6) розділ VI "Збройні Сили України та інші військові формування", який включатиме 9 глав: глава 1 "Загальні положення"; глава 2 "Головнокомандувач Збройних Сил України"; глава 3 "Генеральний штаб Збройних Сил України"; глава 4 "Сухопутні війська Збройних Сил України"; глава 5 "Військово-Повітряні Сили Збройних Сил України"; глава 6 "Військово-Морські Сили Збройних Сил України"; глава 7 "Рода військ, окремі служби Збройних Сил України"; глава 8 "Міжвидові органи військового управління, угруповання військ, інші органи військового управління Збройних Сил України"; глава 9 "Державна спеціальна служба транспорту"; глава 10 "Національна гвардія України"; глава 11 "Військова поліція"; 7) розділ VII "Інші складові сектору оборони і безпеки", який включатиме 9 глав: глава 1 "Міністерство внутрішніх справ України"; глава 2 "Служба безпеки України"; глава 3 "Розвідувальні органи України"; глава 4 "Управління державної охорони України"; глава 5 "Служба судової охорони"; глава 6 "Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України"; 8) розділ VIII "Військова юстиція", який включатиме 2 глави: глава 1 "Військова судова система"; глава 2 "Рада військового суду"; глава 3 "Дисциплінарний конкурс у військовому судочинстві"; глава 4 "Військова прокуратура"; глава 4 "Військова адвокатура"; глава 4 "Військово-пенітенціарна система"; 9) розділ XI "Заклади охорони здоров'я військовослужбовців", який включатиме 2 глави: глава 1 "Загальні положення"; глава 2 "Організація"; 10) розділ X "Освітні та навчальні заклади", який включатиме 4 глави: глава 1 "Загальні положення"; глава 2 "Вищі військово-навчальні заклади"; глава 3 "Підрозділи вищих військово-навчальних закладів"; глава 4 "Військові ліцеї, інші навчальні заклади";

II) Книга друга "Майно" включатиме 8 розділів: 1) розділ I "Загальні положення"; 2) розділ II "Окремі категорії військового майна", який включатиме 9 глав: глава 1 "Постійні роботи з протиповітряної оборони та посилення обороноздатності України"; глава 2 "Військові дороги, військові транспортні засоби, ліцензії, військові вимоги щодо дорожнього руху"; глава 3 "Військові порти та аеропорти, військові кораблі і літаки"; глава 4 "Сховища"; глава 5 "Полігони, тири"; глава 6 "Пам'ятники війни, історична спадщина, військові поховання"; глава 7 "Монументальні зони бойових дій"; глава 8 "Службові житлові приміщення"; глава 9 "Права промислової власності Міністерства оборони України"; 3) розділ III "Доступ до військових об'єктів"; 4) розділ IV "Оцінка та відчуження нерухомого та рухомого майна", який включатиме 2 глави: глава 1 "Вилучення нерухомого майна та передача рухомого майна"; глава 2 "Інвестиційні фонди для розвитку та утилізації військового майна"; 5) розділ V "Способи примусового відчуження майна та прав в інтересах держави", який включатиме 2 глави: глава 1 "Навколишнє середовище"; глава 2 "Експропріація, реквізиція, придбання після конфіскації"; 6) розділ VI "Обмеження на майно та діяльність інших осіб в інтересах оборони", який включатиме 4 глави: глава 1 "Обмеження на індивідуальне майно та діяльність"; глава 2 "Обмеження для цілих категорій товарів та видів діяльності"; глава 3 "Основні вимоги"; глава 4 "Збереження інших джерел"; 7) розділ VII "Містобудування, будівництво,

ландшафт, енергетика, навколишнє середовище та охорона здоров'я", який включатиме 2 глави: глава 1 "Містобудування, будівництво, ландшафт, енергетика"; глава 2 "Навколишнє середовище, охорона здоров'я"; 8) розділ VII "Реквізиції під час війни або серйозної міжнародної кризи", який включатиме 3 глави: глава 1 "Загальні правила, що регулюють реквізиції під час війни або серйозної міжнародної кризи"; глава 2 "Спеціальні положення про реквізицію чотириколісних транспортних засобів, автотранспортних засобів та плавзасобів у разі війни або серйозної міжнародної кризи"; глава 3 "Спеціальні правила, що регулюють реквізицію торгових суден у разі війни або серйозної міжнародної кризи";

III) Книга третя "Адміністрування та облік" включатиме 3 розділи: 1) розділ I "Загальні положення"; 2) розділ II "Переговорна діяльність Міністерства оборони України", який включатиме 4 глави: глава 1 "Загальні положення щодо переговорної діяльності Міністерства оборони"; глава 2 "Програмування"; глава 3 "Спрощення та прискорення договірних процедур"; глава 4 "Обмін"; глава 5 "Харчування"; глава 4 "Передача активів у концесію"; 3) розділ III "Бюджет", який включатиме 4 глави: глава 1 "Формування бюджетного запиту Міністерства оборони України"; глава 2 "Управління кошторисом Міністерства оборони України"; глава 3 "Управління витратами Міністерства оборони України"; "; глава 4 "Різні положення"; глава 5 " Правила витрачання коштів";

IV) Книга четверта "Військова служба. Військовий облік" включатиме 2 розділи: 1) розділ I "Загальні положення", включатиме 10 глав: глава 1 "Загальні положення"; глава 2 "Військова служба як особливий вид державної служби"; глава 3 "Принципи комплектування, проходження військової служби"; глава 4 "Правове регулювання відносин між державою та громадянином України"; глава 5 "Проходження військової служби громадянами України"; глава 6 "Особливості проходження військової служби іноземцями та особами без громадянства"; глава 7 "Органи державної влади України, у яких проходять військову службу військовослужбовці"; глава 8 "Просування по службі та кар'єра за військовим званням"; глава 9 "Особливості проходження військової служби у видах окремих родів Збройних Сил України"; глава 10 "Особливості проходження служби особами, які відмовляються від військової служби з міркувань совісті"; 2) розділ II "Військовий облік, підготовка громадян України, іноземців та осіб без громадянства до військової служби", включатиме 9 глав, а саме: глава 1 "Військовий облік громадян України, іноземців, осіб без громадянства та його цифровізація"; глава 2 "Військово-патріотичне виховання"; глава 3 "Базова військова підготовка"; глава 4 "Мобілізаційна підготовка громадян"; глава 5 "Виконання військового обов'язку в запасі та відставці"; глава 6 "Особливості проходження військової служби в резерві"; глава 7 "Призов на військову службу під час мобілізації"; глава 8 "Призов на військову службу за призовом осіб під час війни або серйозної міжнародної кризи"; глава 9 "Демобілізація";

V) Книга п'ята "Військовослужбовці" включатиме 10 розділів: 1) розділ I "Загальні положення", який включатиме 2 глави: глава 1 "Військовослужбовці"; глава 2 "Військова ієрархія"; 2) розділ II "Комплектування", який включатиме 6 глав: глава 1 "Загальні положення"; глава 2 "Особи офіцерського складу"; глава 3 "Особи сержантського та старшинського складу"; глава 4 "Залучення добровольців (резервісти) до виконання завдань"; глава 5 "Слухачі (вихованці) військових навчальних закладів"; глава 6 "Військові поліцейські"; 3) розділ III "Освіта та навчання", який включатиме 10 глав: глава 1 "Загальні положення"; глава 2 "Особи офіцерського складу за контрактом"; глава 3 "Допоміжний персонал"; глава 4 "Вища підготовка офіцерських кадрів"; глава 5 "Особи сержантського та старшинського складу"; глава 6 "Головні інспектори військових інспекцій"; глава 7 "Інтендант"; глава 8 "Добровольці (резервісти)"; глава 9 "Військові поліцейські"; глава 10 "Слухачі (вихованці) військових навчальних закладів. 4) розділ IV "Військові посади", який включатиме 12 глав: глава 1 "Загальні положення"; глава 2 "Почесні посади"; глава 3 "Міністерство оборони України"; глава 4 "Генеральний штаб Збройних Сил України"; глава 5 "Сухопутні війська Збройних Сил України"; глава 6 "Військово-Повітряні Сили Збройних Сил України"; глава 7 "Військово-Морські Сили Збройних Сил України"; глава 8 "Окремі роди військ, служб Збройних Сил України, інші органи військового управління, військові частини, установи, вищі військові-навчальні заклади"; глава 9 "Військова поліція"; глава 10 "Державна спеціальна служба транспорту"; глава 11 "Національна гвардія України"; глава 12 "Відрядження (повернення) військовослужбовців до інших військових формувань, органів державної влади України"; глава 13 "Переміщення осіб офіцерського, сержантського та старшинського та рядового складу"; 5) розділ V "Правовий статус та розміщення", який включатиме 8 глав: глава 1 "Підвищення"; глава 2 "Правовий статус посади"; глава 3 "Проходження військової служби"; глава 4 "Тимчасова військова служба"; глава 5 "Спеціальні службові обов'язки"; глава 6 "Перше призначення та переведення"; глава 7 "Персонал у відпустці"; глава 8 "Персонал на час війни або серйозної міжнародної кризи"; 6) розділ VI "Особисті документи", який включатиме 3 глави: глава 1 "Загальні положення"; глава 2 "Реєстраційна документація"; глава 3 "Характеристика документації"; 7) розділ VII "Просування по службі", який включатиме 12 глав: глава 1 "Загальні

положення”; глава 2 “Органи, уповноважені приймати рішення про просування по службі”; глава 3 “Оцінки для підвищення”; глава 4 “Системи просування та заохочення”; глава 5 “Поновлення на підставі судових рішень про просування по службі”; глава 6 “Спеціальні правила для офіцерів, які перебувають на військовій службі”; глава 7 “Підвищення кваліфікації осіб офіцерського, сержантського, старшинського та рядового складу”; глава 8 “Просування по службі осіб офіцерського, сержантського, старшинського та рядового складу”; глава 9 “Просування випускників”; глава 10 “Просування по службі в ролі почесного гостя”; глава 11 “Присвоєння кваліфікації незалежно від оцінки”; глава 12 “Просування під час війни або серйозної міжнародної кризи”; 8) розділ VIII “Військова дисципліна”, який включатиме 12 глав: глава 1 “Заснування військових інституцій”; глава 2 “Обов’язки”; глава 3 “Відповідальність військовослужбовців”; глава 4 “Дисциплінарні санкції”; глава 5 “Дисциплінарні провадження”; глава 6 “Адміністративні провадження”; глава 7 “Кримінальні провадження”; глава 8 “Матеріальна відповідальність”; глава 9 “Процедури притягнення до відповідальності”; глава 10 “Гарантії прав військовослужбовців на захист”; глава 11 “Заохочення військовослужбовців”; глава 12 “Військові відзнаки та нагороди”; 9) розділ IX “Реалізація прав”, який включатиме 10 глав: глава 1 “Загальні положення”; глава 2 “Основоположні свободи”; глава 3 “Права військовослужбовців”; глава 4 “Гарантії реалізації прав військовослужбовців, правова допомога”; глава 5 “Військові представницькі органи”; глава 6 “Реалізація політичних прав”; глава 7 “Соціальні права”; глава 8 “Захист персональних даних”; глава 9 “Гендерна рівність”; глава 10 “Особливості правового і соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей після звільнення”; 10) розділ X “Здоров’я військовослужбовців”, який включатиме 4 глави: глава 1 “Загальні положення”; глава 2 “Організація”; глава 3 “Військові заклади охорони здоров’я”; глава 4 “Діяльність міжвідомчих медичних комісій”; глава 5 “Лікування військовослужбовців”; глава 6 “Лікування осіб, інвалідність яких отримана від службової діяльності”; глава 7 “Лікування осіб, які звільненні з військової служби в запас або відставку”;

VI) Книга шоста “Цивільний та допоміжний персонал” включатиме 4 розділи: 1) розділ I “Загальні положення”; 2) розділ II “Цивільний персонал”, який включатиме 3 глави: глава 1 “Бюджетні ресурси”; глава 2 “Викладачі”; глава 3 “Економічний облік”; 3) розділ III “Релігійний персонал”, який включатиме 4 глави: глава 1 “Військові капелани”; глава 2 “Духовенство на службі у військових закладах охорони здоров’я”; глава 3 “Господарство”; глава 4 “Соціальний захист”; 4) розділ IV “Персонал Червоного Хреста при Збройних Силах”, який включатиме 4 глави: глава 1 “Персонал військових корпусів”; глава 2 “Співробітники добровольчого медичного корпусу”; глава 3 “Господарство”; глава 4 “Соціальний захист”;

VII) Книга сьома “Грошове забезпечення, допомоги та добробут” включатиме 8 глав: глава 1 “Загальні положення”; глава 2 “Грошове забезпечення”; глава 3 “Додаткові винагороди”; глава 4 “Додатковий економічний режим”; глава 5 “Матеріальні допомоги, благополуччя та соціальний захист”; глава 6 “Інститут непрямої винагороди”; глава 7 “Допомоги та органи соціального захисту”; глава 8 “Заходи підтримки сім’ї”;

VIII) Книга восьма “Соціальне забезпечення, лікування та обслуговування” включатиме 8 розділів: 1) розділ I “Загальні положення”; 2) розділ II “Нормальний режим соціального забезпечення”, який включатиме 2 глави: глава 1 “Доступ до лікування”; глава 2 “Проведення оцінки послуг”; 3) розділ III “Пенсійне забезпечення”, який включатиме 2 глави: глава 1 “Система нарахування пенсій”; глава 2 “Органи нарахування та виплати пенсій”; 4) розділ IV “Медичне забезпечення та реабілітація”, який включатиме 3 глави: глава 1 “Лікування військовослужбовців”; глава 2 “Лікування осіб, інвалідність яких отримана під час проходження військової служби”; глава 3 “Лікування осіб, які звільненні з військової служби в запас або відставку”; 5) розділ V “Пільги членам сімей загиблих (померлих) військовослужбовців”; 6) розділ VI “Лікування після звільнення з військової служби”; 7) розділ VII “Додаткове соціальне забезпечення”; 8) розділ VIII “Нагороджені військовими орденами України та нагородами за військову доблесть”, який включатиме 4 глави: глава 1 “Соціальні виплати для членів військового ордену України”; глава 2 “Нагороди за військову доблесть”; глава 3 “Надання нагород за військову доблесть”; глава 4 “Позбавлення нагород за військову доблесть”;

IX) Книга дев’ята “Військова служба та служба осіб, які відмовляються від військової служби з міркувань совісті, під час війни або серйозної міжнародної кризи”, який включатиме 3 розділи: 1) розділ I “Загальні положення”, який включатиме 4 глави: глава 1 “Призовні зобов’язання, призупинення призову та випадки поновлення на військовій службі”; глава 2 “Компетентні органи”; глава 3 “Заходи щодо можливого відновлення обов’язкового призову та попереднього призову”; глава 4 “Адміністративний та судовий захист”; 2) розділ II “Регулювання призову на військову службу у випадку війни або серйозної міжнародної кризи”, який включатиме 7 глав: глава 1 “Сфера застосування, органи, контингент, загальні правила і процедури”; глава 2 “Призов на базову військову службу: вимоги, обов’язки та обмеження, строки”; глава 3 “Відправлення та актуалізація призовних списків”; глава 4 “Призов на військову службу, призов на військову службу за контрак-

том та мобілізація”; глава 5 “Зупинення військової служби”; глава 6 “Відпустки”; глава 7 “Санкції”; 3) розділ III “Служба осіб, які відмовляються від військової служби з міркувань совісті”, який включатиме 2 глави: глава 1 “Служба осіб, які відмовляються від військової служби з міркувань совісті”; глава 2 “Громадські роботи для осіб, які відмовляються від військової служби з міркувань совісті”;

X) Книга десята “Військові поховання” включатиме 4 розділи: 1) розділ I “Історична спадщина”, який включатиме 2 глави: глава 1 “Військові поховання в Україні”; глава 2 “Іноземні військові кладовища в Україні та українські військові кладовища за кордоном”; 2) розділ II “Національне військове меморіальне кладовище”, який включатиме 2 глави: глава 1 “Правовий статус Національного військового меморіального кладовища”; глава 2 “Військові меморіальні кладовища в Україні”;

XI) Книга одинадцята “Контроль за дотриманням законодавства про військовий обов’язок та військову службу” включатиме 5 розділи: 1) розділ 1 “Парламентський контроль”, який включатиме 2 глави: глава 1 “Контроль Верховної Ради України”; глава 2 “Контроль уповноваженого Верховної Ради України з прав військовослужбовців”; 2) розділ 2 “Контроль Президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України”; який включатиме 2 глави: глава 1 “Глава 1. Військовий омбудсмен”; глава 2 “Контроль Ради національної безпеки і оборони України”; 3) розділ 3 “Контроль Кабінету Міністрів України”; 4) розділ 4 “Адміністративний контроль Міністерства оборони України”; який включатиме 2 глави: глава 1 “Контроль Віце-прем’єр-міністра з питань розвитку стратегічних галузей промисловості – Міністра оборони України”; глава 2 “Контроль Головнокомандувача Збройних Сил України”; 5) розділ 5 “Громадський контроль”;

XII) Книга дванадцята “Координаційні, перехідні та прикінцеві положення” включатиме 2 глави: глава 1 “Координаційні положення”; глава 2 “Перехідні та прикінцеві положення”.

Прийняття Військового кодексу України дозволить вирішити низку важливих концептуальних завдань: об’єднати більшість сучасних позитивних, прогресивних наукових ідей і концептуальних підходів; провести систематизацію військового законодавства України у формі кодифікації; завдяки проведеній ревізії правових норм, із відміною застарілих (неефективних), усунути протиріччя, дублювання окремих положень військового законодавства, забезпечити його гармонізацію; запровадити норми норми, які враховуватимуть закордонний досвід країн-членів НАТО; забезпечити відновлення змісту і обсягу соціальних прав військовослужбовців, які були звужені у зв’язку з прийняттям численних змін до військового законодавства у різні історичні періоди сучасної української держави; унормувати системні проблемні питання у законодавчому регулюванні правовідносин у сфері національної безпеки і оборони; удосконалити правові, економічні та організаційні засади реалізації державної політики у воєнній сфері, уточнити повноваження, функції і завдання органів державної влади; забезпечити уніфікацію актів військового законодавства; завершити остаточне формування військового законодавства як окремої галузі законодавства України.

Висновки. Проведений компаративісько-правовий аналіз унікальних особливостей військових законодавств провідних зарубіжних країн-членів НАТО (Італійської Республіки, Французької Республіки, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Польської Республіки) засвідчив нагальну необхідність у врахуванні позитивного міжнародного досвіду під час побудови концептуальних засад кодифікації військового законодавства в Україні.

Оптимальним варіантом подальшого проведення кодифікації військового законодавства України визначено комплексний (універсальний) концептуальний підхід, який враховує позитивний міжнародний досвід і передбачає проведення кодифікації військового законодавства України за багатьма правовими інститутами шляхом розробки проекту Військового кодексу України (до складу якого можуть бути включені норми, які містяться у понад 20 законах України).

Під час нормотворчої діяльності по кодифікації військового законодавства запропоновано взяти за основу авторський варіант концептуальної структури проекту Військового кодексу України, яка включатиме преамбулу і 12 книг (складатимуться із глав, розділів, статей). Прийняття цього кодифікаційного акту дозволить унормувати системні проблемні питання у правовому регулюванні на законодавчому рівні, усунути протиріччя і дублювання правових норм, забезпечити відновлення змісту і обсягу соціальних прав військовослужбовців, які були звужені або обмежені, а також завершити остаточне формування військового законодавства як окремої галузі законодавства України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави: Указ Президента України від 08 лист. 2019 р. № 837. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/837/2019> (дата звернення: 20.01.2026).
2. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24 черв. 2023 р. № 3354. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20> (дата звернення: 01.02.2026).

3. Калюжний Р.А., Алієв Р.В. Становлення і розвиток систематизації військового законодавства України. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2021. № 2. С. 46-54. DOI: 10.18372/2307-9061.59.15594.
4. Гетьман Є.А. Кодифікація законодавства України: загальна характеристика, особливості, види: монографія. Х.: Право, 2012, 192 с.
5. Штейн фон Лоренц. Вчення про військовий побут як частини науки про державу. Штутгарт, 1872, URL: http://books.google.com.ua/books?id=rVFIvWEACAAJ&printsec=frontcover&source=gb_s_atb&redir_esc=y#v=onepage&qB2&f (дата звернення: 20.02.2026).
6. Ренненкамф Н.К. Юридична енциклопедія. Київ, 1898. 295 с.
7. Прохоренко М.М. Система військового законодавства України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2007. 216 с.
8. Панько В.М. Кодифікація військового законодавства України та Італійської Республіки: компаративістсько-правовий аналіз. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія "Право". 2025, Вип. 87. Част. 1. С. 95–104. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.1.14>.
9. Armed Forces Act 2006: Chapter 52. (2006). United Kingdom. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/52/contents> (дата звернення: 20.02.2026).
10. The Queen's Regulations for the Army 1975 (Amendment 32, July 31, 2013). Ministry of Defence, United Kingdom. http://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a74d6c6ed915d502d6cb65f/20150529-QR_Army_Amdt_31_Jul_2013.pdf. (дата звернення: 01.02.2026).
11. Code de justice militaire (nouveau), 1982. URL: http://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071360 (дата звернення: 20.02.2025).
12. Code de la defense, 2004, République Française. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006071307> (дата звернення: 01.02.2026).
13. Ustawa o obronie Ojczyzny : Закон Польщі від 11 берез. 2022 р. № 655 URL:<http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20220000655/T/D20220655L.pdf>.
14. Панько В.М. Концептуальні засади кодифікації військового законодавства України та Республіки Польща: порівняльно-правовий аналіз. *Нове українське право*. 2025. Вип. 2. С. 49–55. DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.2.5>.
15. Codice dell'ordinamento militare. 15 marzo 2010. URL: <http://www.normattiva.it/atto/caricaDettaglioAtto?atto.dataPubblicazioneGazzetta=2010-05-08&atto.codiceRedazionale=010G0089&atto.articolo.numero=0&atto.articolo.sottoArticolo=1&atto.articolo.sottoArticolo1=0&qId=e32fed82-9878-4a4d-923d-889d28ae5752&tabID=0.23301626093623629&title=lbl.dettaglioAtto> (дата звернення: 30.01.2026).
16. Тимофеев Ю.П. Систематизація військового законодавства України. Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського. 2016. № 0217U006596. URL: <http://dir.ukrintei.ua/view/ok/e3524b4d458e3625befde27f60809f34> (дата звернення: 30.01.2026).
17. Тютюнник В.П., Горovenko В.К. Законодавство у сфері оборони України: стан, проблеми та шляхи реформування. *Наука і оборона*. 2018. № 1. С. 18-20. DOI: <http://doi.org/10.33099/2618-1614-2018-2-1-18-22>.
18. Руснак Ю.І., Котляренко О.П., Топольницький В.В. Остапенко А.І. Ретроспективний огляд кодифікації законодавства України у сфері оборони (2019-2021 рр.). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 58 – 63. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/9>.
19. Обґрунтування нормативно-правових змін у законодавстві України з питань військової служби. Науково-методичний центр кадрової політики Міністерства оборони України. 2025. № 0125U000381. URL: <https://dir.ukrintei.ua/view/rk/fb10f30708c280a516be9ec7a553df63> (дата звернення: 20.02.2026).
20. Книш В.В. Основні напрямки кодифікації законодавства України про захист вітчизни та військову службу. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2015. Вип. 39. С. 14-21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2015_39_4.

Дата першого надходження рукопису до видання: 4.03.2026

Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.03.2026

Дата публікації: 3.04.2026